

תולדות אנשי שם

א.

יעקב מרדכי לעוויןזאהן ז"ל .

הכל תלוי במול ואפילו סופר מצוין ואחד מגדולי חכמינו בזמנו . ישנם בימינו סופרים קמני ערך אשר לא הרבו עמנו פדות ולא העשירונו עשר רב לא בספריהם ולא במאמריהם לטובתנו ולהנאתנו במכתבי עת , ובכל זאת יהיה להם זכרון ויעלו בכל עת על שפת לשון הסופרים הבאים אחריהם ותהלתם בפיהם , בעוד אשר סופרים נכבדים אשר הרבו להיטיב עמנו ועם ספרתנו כל הימים , אשר לחמו את מלחמותינו גם בשפת הארץ בכל עת מצוא ויקריבו את קרבנותיהם , כל חלב וכל דם , על מזבח אהבת עמם , לא יזכרו ולא יפקדו ואין איש מסופרינו אשר שמעו את שמעם מתעורר בצדק לתת להם זכרון בספר כאשר להם יאתה ככל תגמוליהם עלינו .

לא קוראים רבים יזכרו היום את שם הסופר החכם ואוהב עמו עד שובו לעפרו מ' יעקב מרדכי לעוויןזאהן , הנודע למשגב לקוראי מכ"ע לבי" לפני שלשים שנה ומעלה בשם י. מ. ל. , כי על כן אשמח מאד אם תמצא ידי לתת היום לפני קוראי המאסף „גן פרחים“ מעט מהרבה מתולדות האיש המורם מעם אשר לא השאיר לנו הרבה כמותו בדור יהום זה , זאני רק את המעט אשר ידעתי על אדותיו בתור בן עירו ומיודעו ימים רבים אספרה .

ר' יעקב מרדכי בן הרב הגדול יהודא ליב מ"ץ בעיר הוראדנא בא לעיר מולדתו סערהייא פלך סובאלק בפולין לפני שלשים וחמש שנים בתור חתן לוקח את בת אחד מעשירי העיר ההיא אשר לקח אותו אחר כבוד בתור האדם המעלה , כי מלבד חריפותו ובקיאותו בתלמוד ופוסקים היה גם משכיל על דבר אמת ויודע לשונות עברית , רוסית , אשכנזית וצרפתית , ובהיותו או כבן עשרים וחמש שנה ידע כבר להלך עם החיים בארץ רבה ויהי לו שם בין הסופרים בשפת הארץ בעת ההיא וההום כל העיר כבואו . והרב הנכבד ר' חיים וואססערצוג הנודע או בשם ר' חיים פיליפאווער , רב וגאון ומוקיר השכלה ודורשיה , ישב או על כסא הרבנות בעיר סערהייא , ויהי כבוא ימ"ל שמה נוסף גם הוא על באי בית הרב ומתי סודו המשכילים הנכבדים אשר באו לפניו ובראשם הר"י פיינבערג היושב היום בעיר קאונא בתור ד"ר מעדיצין ויועץ מדיני (שטאאטסראטה) והחכם ר' דוד גארדאן ז"ל , אשר הוציא לאור את „המגיד“ , ויהיו שלשתם לאגודה אחת להזריע אור והשכלה על כל סביבותיהם , אף חכמתם ודעתם עמוז להם ולאורם הלכו צעירים רבים ויגדלו ויהיו לאנשים נבוגי דבך עד היום הזה .

גם אחרי אשר יצאו הר"י פיינבערג ור"ד גארדאן את העיר נשאר שם ימ"ל בחברת המשבילים הצעירים ממנו לימים ויוסף שם להוסיף דעת , כי שם לילות כימים בבית

חותנו לתורה ולתעודה וילמוד גם שפת אנגלית ופולאנית וכמעט בכל השפות ההן הרבה לכתוב מאמרים נכבדים במכ"ע ובכל מה שפלט עמו שם לו ימ"ל את כבוד עמו לקץ ואת אשרו למשקלת, וזה היה כל ישעו ואדירי חפצו עד יומו האחרון.

כמעט החל או „המגיד“ לצאת לאור היה ימ"ל מסופריו הראשונים ולכבוד היה בתוכו, ומה גם בתוך „הצופה“ אשר מלא אותו ימ"ל מעת אל עת דברי חכמה ומרע בשפה ברורה ובנעימה כיד ה' עליו השכיל, ויכתוב מאמרים מחכמים בחכמת התכונה, ההגדרה ובחכמת ההרכבה וההפרדה בדברים ברורים למבינים בימים ההם ובזמן ההוא. גם בעת אשר יצא הקול בארץ, כי ידרוך כוכב על פני חבל ארצנו ויהפכה יום אחד לתהו ובהו ותהי לחרדת אלהים, יצא ימ"ל במאמרים מחכמים בהמגיד ויהן מופתים חותכים כי הדבר הזה לא יעלה ולא יבא והסערה קמה לדממה גם בטרם בא היום הנורא.

ימים רבים היה ריב דברים (פאלעמיק) במכ"ע „המגיד“ בין ימ"ל ובין הרב הנאון ר' צבי הירש קאלישער ז"ל בדבר ציקאריע, אשר ימ"ל נסה לאסור מפני תערובות שומן חזיר, ויארכו ימי הווכח ימים רבים. ויקש דבר ימ"ל מדבר רצה"ק עד אשר רבים מבתי שלומי אמוני ישראל חדלו או סהביא ציקאריע אל בתיהם ורבים מבתי חרשת המעשה מתייהדים כי נפל פחד הקונים היהודים עליהם ויעמידו בכתיבהם יהודים כשרים בתור נאמנים להשגיח על המלאכה.

בימים ההם בנסוע ימ"ל לעיר קענינסבערג בפרוסיא בעסקי חותנו הוציא שם לאור את מחברתו „הארם בצלם אלהים“ כתובה בטיב טעם ודעת בתור העתקה חפשיית מכתבי הרמב"ם וירפ"ם ממנה מספר מעט מאד ויחלקה בין רעיו ומיודעיו חנם.

ככה ישב ימ"ל ימים רבים בבית חותנו בעיר סערהייא על התורה ועל החכמה וירביץ השכלה, ויאצל מרחו על צעירים רבים אשר הלכו לאורו, ויהי רחוק מאד מעסיק בפרקמטיא למען למצוא חית ידו, וילך לוילנא, קרית ספר" ויעמוד שם במסה בבית מדרש הרבנים ויצא משם ותעודתו בתור רב בירו לכבוד ולתפארת. אפס ימ"ל שנא מטיבעו את הרבנות ואת השררה על עם ה' ולא אבה לעשותה קדרום לחתוך בה, ולמרות חפצו שם ימ"ל באחרונה אל המסחר פניו ויקח חלק בבנין מסלות ברול במקומות שונים ויעש חיל במשלח ידו זה כיד חכמתו ודעתו הטובה עליו, ויתיצב לפני שרים ורוזנים והם נתנו תודות לו על דעתו הרחבה ותם דרכו, כי באמונה היה עושה עמהם ולא עולתה בו, כי גם לבו היה לב מתנה ורוח נדיבה סמכתהו.

גם מרדותיו העצומות בעסקיו לא מנעו אותו מן ההגיון מלה ולא חדל גם אז מעבוד עבודתו על הרי ישראל, ויהי ידיו אמונה לכתוב מאמרים נכבדים בשפת רוסיא בכל מכ"ע אשר נתנו מקום למאמרי סופרי ישראל בימים ההם. בשנת 1861 החל לצאת לאור בווארשא בשפת פולאנית המכ"ע Jutrzenka ע"י החכם הנכבד ואוהב עמו מי דניאל נייפעלד ז"ל, ויהי אז גם ימ"ל בין ראשי סופריו, אף כי כבוד השפה ההיא הית חדש עמו, כי זה מעט החל להתרגל בעבודתה וספר המלים היה לו לעינים, ומה אות על רוחו הכביר ועל חפצו להיטיב בכל עת מצוא עם עמו אשר אהב, וכקש נחשבו לו מניעות קטנות ונדולות אשר עמרו לשמן לו על דרכו דרך הקדש. ימים רבים לא ראיתי את ימ"ל מן העת אשר נפרדנו, כי הוא הלך בדרך למרחוק לרגל בנין מסלה. חדשה ואני בבתי לווארשא לגור, אך בשנת 1878 בחרף בא ימ"ל לווארשא לרגל עסקיו ויבקרני אז בביתי ואראה פניו כראות פני אלהים. אך לא ארכו או ימי שמחתי, כי ה' חפץ רכאו החלי ואחרי נפלו פה למשכב לא הוסיף לקום. „רגלוהי דבר נש אינת.

ערכין ליה" ויקבר פה במבחר הקברים ביום ד' י' לח' אדר ראשון לשנת תרל"ח * הכל על דאבדין ולא משתכחין. זכרון מותו נרפס או בהמניד על ידי כותב המורים האלה וגם המו"ל ה' זילבערמאן ז"ל קשר עליו מספר, אך "המניד" לא בא או לארצנו וכל יודעי שם ימ"ל הרחוקים לא ידעו את קבורתו, והיו נא אפוא הדברים המעטים האלה זכרון בספר "גן פרחים" לנפש יקרה מחכמה מכבוד, לנפש ימ"ל ז"ל, ונחומים לכבוד אביו הרב הישיש הנכבד החי עמנו, יחיה לארך ימים, ולבניו אשר השאיר אחריו והיתה מנוחתו כבוד.

עוד זאת אזכיר לכבוד המת הנכבד, כי בין דמעות אשתו ובניו אשר נקראו אז על פי לבוא הגה לקבור את מתם ודמעות אוהביו המעטים פה בעת ההיא נפלו אל קברו דמעות איש נוצרי אנגלי אשר היה חברו ואיש בריתו בעסקיו ימים רבים, וככה ראיתי בפעם הראשונה לימי חיי איש נוצרי שופך דמעות כנחל על קבר איש יהודי וגם בשובו הלך האיש הלך ובכה ומאנה הנחם נפשו ויהי לנם.

ווארשא כ"ב אלול תר"ן.

אליעזר יצחק שפירא.

ב.

הדרשן ר' ישכר בער לעווענשמיין ז"ל

זה כשנתים ימים תעמ העיר לעמבערג מעמה אבל על סות מטיפה נאון צלי עדיה, החכם הגדול והמפואר ר' ישכר בער לעווענשמיין ז"ל. זה כשנתים ימים עברו מאז פנה וזיה פנה הדרה, מאז ירד קבר האדם הגדול במטיפים, אשר שפתותיו נמפו מור ולשונו הפיצה פנינים ושושנים. הוא הלך למנוחות לחוות בנועם ה' וכסאו עודנו פגוי וכהונתו עוד לא לקח אחר כהיום הזה. דרשנים לאין קצה ומטיפים לאין ספורות יגדרו מכל עברים לעיר לעמבערג, יטיפו מעל הבמה ויקחו עמם דברים למצוא חן ושכל טוב בעיני הקהלה, להת בראשם העמרה אשר נשא לעווענשמיין, אבל בלם ישובו כלעמת שבאו, שפתם תכול וחכמתם תתבלע, ואין גם אחד אשר תמצא בו העיר נחומים על אברתה. אונם אשר הסכינה לשמוע אמרות לעווענשמיין המהורות הנמרצות המווקקות לא תוכל שמוע עוד מדברות מטיפ אחר, וישרפו בה שרפת; לבם אשר מלא רחשי קדש והגשות עדינות מעוזו לשון לעווענשמיין ונועם אמריו — יבחל בדברי המטיפים אשר יבואו לרשת מקומו כנגמים המעפילים למפס ולעלות על כסא הענק; ובעיניהם אשר ראו את מורם ואלופם החכם, את מאור פניו, את זיו קלסתר צורתו כפני איש האלהים — לא יימב עוד מראה מטיפ אחר, ומי יודע אחרי מתי עוד יתנחמו על אברתם, כי מטיפ כלעווענשמיין לא במהרה ישכח ורשמו נכר שנים כבירות.

את תולדות המנוח המהולל הזה אשר היה אחד מבחירי המטיפים בדורנו, ובמותו

(*) על מצבה קבורתו מרוחם הדברים האלה: פי' הרב החכם הכולל האלם צמדעים מטורסם צעם מו"ה יעקב מרדכי לעווינזאסן ז"ל בן הרב הגאון המפורסם מו"ה יהודה לייב שליטיא רל"ב"ד ומו"ק דהארלנדא נפ' יום ד' י' לחמס אלד ח' שנת תרל"ח לפ"ק תל"ב"ה. גם דמות אריס ודמות ספרים שונים מרוחם על המצבה מלמעלה.